

Október 2024



Stefnumið um samstarf við félagasamtök í þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoð

Alþjóðleg þróunarsamvinna Íslands

Útgefandi:

Utanríksráðuneytið

Október 2024

postur@utn.is

<https://www.stjornarradid.is/verkefni/utanrikismal/throunarsamvinna/>

Umbrot og textavinnsla

Utanríkisráðuneytið, þróunarsamvinnuskrifstofa

©2024 Utanríkisráðuneytið

Efnisyfirlit

1. Inngangur	4
2. Leiðarljós	4
3. Málafnaáherslur	6
3.1 Þróunarsamvinna.....	6
3.2 Mannúðaraðstoð	6
3.3 Mannréttindi og athafnarými borgarasamfélagsins	7
3.4 Fræðslu- og kynningarstarf	8
3.5 Áherslusvæði	8
3.6 Markhópar.....	8
4. Framkvæmd	9
4.1 Samráð og þekkingarmiðlun.....	9
4.2 Fyrirkomulag samstarfs	9
4.2.1 Styrkir til þróunarsamvinnu-, og kynningar- og fræðsluverkefna	9
4.2.2 Rammasamningar.....	10
4.2.3 Samstarf við staðbundin samtök.....	10
4.3 Áhætta.....	11
4.4 Ábyrgð, eftirlit og endurskoðun.....	11

1. Inngangur

Yfirmarkmið stefnu um alþjóðlega þróunarsamvinnu Íslands 2024-2028 eru útrýming fátæktar, virðing fyrir mannréttindum og bætt lífsskilyrði.

Mannréttindi, jafnrétti kynjanna, og umhverfis- og loftslagsmál eru enn fremur bæði sértæk og þverlæg áhersluatriði sem lögð eru til grundvallar í öllu starfi. Félagasamtök eru skilgreind sem mikilvægir samstarfsaðilar í stefnunni sem gegna veigamiklu hlutverki, m.a. við að standa vörð um mannréttindi þeirra fátækustu og þeirra sem búa við mismunun.

Stefnumið¹ þessi byggja á grunni þess góða samstarfs stjórnvalda og félagasamtaka sem skapast hefur á sviði þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoðar. Áhersla er á áframhaldandi fjölbreytni í verkefnum félagasamtaka, ásamt uppbyggingu stofnanagetu þeirra og styrkingu borgarasamfélags í lágtekjuríkjum.²

2. Leiðarljós

Markmiðið með samstarfi utanríkisráðuneytisins við félagasamtök er að skapa umhverfi og aðstæður sem auðvelda samtökunum að beita sér á vettvangi alþjóðlegrar þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoðar. Tilgangur þessara stefnumiða er að setja samstarfinu ramma og ýta undir gagnsæi og skilvirkni í meðferð opinberra framlaga.

Gengið er út frá því að félagasamtök, sem hluti af borgarasamfélaginu, séu viðbót við hið opinbera og einkageirann, veiti þeim jafnframt aðhald og hafi því mikilvægu hlutverki að gegna í lýðræðissamfélagi. Í ákveðnum tilfellum geta félagasamtök unnið að markmiðum innan alþjóðlegrar þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoðar með öðrum hætti en íslensk stjórnvöld, einkum þar sem aðgengi er erfitt eða mjög takmarkað.

Stefna um alþjóðlega þróunarsamvinnu Íslands fyrir árin 2024-2028 liggur til grundvallar samstarfs utanríkisráðuneytisins við félagasamtök. Samkvæmt stefnunni miðar stuðningur við félagasamtök að því að efla og styrkja hið borgaralega samfélag sem berst gegn fátækt í hinum ólíku birtingarmyndum hennar. Jafnframt beinist stuðningurinn að því að styrkja borgarasamfélagið til

¹ Stefnumiðin eru uppfærsla á fyrra skjali; „Stefnumið un samstarf við félagasamtök í þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoð“ (2022) og koma í þess stað.

² Nær lágtekjuríki hér yfir bæði *least developed countries* og *low income countries* sbr. lista Þróunarsamvinnunefndar Efnahags- og framfarastofnunarinnar (OECD DAC) yfir ríki sem að taka við opinberri þróunaraðstoð.

að standa vörð um lýðræði og mannréttindi fátækra og þeirra sem búa við mismunun.

Þá kemur einnig fram í stefnunni að lögð verði áhersla á upplýsingagjöf og fræðslu um þátttöku Íslands í alþjóðlegri þróunarsamvinnu og mannúðarstarfi og þeim árangri sem náðst hefur og gegna félagasamtök hér veigamiklu hlutverki.

Ísland hefur tekið undir tilmæli Þróunarnefndar Efnahags og framfarastofnunarinnar (OECD-DAC) sem nefndin samþykkti hinn 6. júlí 2021 varðandi stuðning við félagasamtök í þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoð.³ Í tilmælunum felst meðal annars viðurkenning á að:

- Félagasamtök eru bæði sjálfstæðir aðilar í þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoð á sínum eigin forsendum og mikilvægir samstarfsaðilar í framkvæmd þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoðar;
- Félagasamtök, í fjölbreytileika sínum, eru mikilvægir þátttakendur í innleiðingu heimsmarkmiðanna, loforðinu um að skilja engan eftir, sjálfbærri þróun fyrir alla, árangursríkri mannúðaraðstoð, friðaruppbyggingu og vernd, og eflingu lýðræðis;
- Geta borgaralegs samfélags til að nýta sér réttinn til að koma saman með friðsömum hætti auk féлага- og tjáningarfrelsis, persónulega og á netinu, er víða í hættu og þrenging athafnarýmis borgarasamfélagsins er hluti af víðtækari áhyggjum af minnkandi virðingu fyrir mannréttindum, lýðræði og alþjóðlegum mannúðarlögum;
- Skilvirkni, gagnsæi og ábyrgðarskylda félagasamtaka í þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoð gerir borgarasamfélaginu kleift að hámarka framlag sitt og getur einnig veitt viðspyrnu gegn óviðeigandi takmörkunum á athafnarými þess.

Enn fremur hefur Ísland undirgengist að leitast við að opinber þróunarsamvinna Íslands hafi ekki neikvæð áhrif á borgarasamfélagið og athafnarými þess í samstarfslöndum og á áherslusvæðum.

Félagasamtök (e. non-governmental organisations (NGOs))

Fjölbreytt flóra samtaka og bandalaga um margvísleg málefni, hugsjónir og hagsmuni sem þátttakendur standa fyrir af eigin hvötum, utan við hið formlega valdakerfi og án þess að vera ætlað að skapa eigendum sínum arð. Félagasamtök hafa mikilvægu hlutverki að gegna við að veita hinu opinbera og einkageiranum aðhald, ásamt því að standa vörð um ýmis réttindamál.

Borgarasamfélagið (e. civil society)

Vettvangur, þar sem fólk mætist til orðræðu og athafna, á mótum hins formlega kerfis ríkisvalds, markaðar og fjölskyldu. Athafnarými borgarasamfélagsins (e. civic space) er bæði ápreifanlegt og sýndarrými (e. digital) þar sem borgararnir geta meðal annars á öruggan hátt nýtt sér féлага-, og tjáningarfrelsi sitt og

³ „DAC Recommendation on Enabling Civil Society in Development Cooperation and Humanitarian Assistance“. Sjá: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-5021>

Félagasamtök og eðli þeirra verkefna sem þau sinna eru ólík. Verkefni í þróunarsamvinnu krefjast oftast stuðnings til a.m.k. nokkurra ára eigi þau að bera árangur. Þegar um er að ræða mannúðaraðstoð er aftur á móti þörf á skjóttum viðbrögðum og skammur tími getur verið til undirbúnings verkefna. Enn fremur geta verkefni haft að markmiði að brúa bilið milli mannúðaraðstoðar og þróunarsamvinnu (e. Humanitarian Development Peace Nexus) með uppbyggingu samfélaga í huga. Í ljósi þessa leggur utanríkisráðuneytið upp með ólíkar leiðir og útfærslur til samstarfs við félagasamtök.

3. Málefnaáherslur

Samstarf við félagasamtök tekur mið af stefnu Íslands á sviði alþjóðlegrar þróunarsamvinnu, en þar snýr þungamiðjan að útrýmingu fátæktar, virðingu fyrir mannréttindum og bættum lífsskilyrðum. Þar er lögð sérstök áhersla á fjóra málaflokka: mannréttindi og jafnrétti kynjanna (heimsmarkmið 5 og 10); mannauð og grunnstoðir samfélaga (heimsmarkmið 3, 4 og 6); loftslagsmál og náttúruauðlindir (heimsmarkmið 7, 13, 14 og 15); og mannúðaraðstoð og störf í þágu friðar (heimsmarkmið 2 og 16). Mannréttindi og jafnrétti kynjanna og umhverfis- og loftslagsmál eru bæði sértæk og þverlæg áhersluatriði.

3.1 Þróunarsamvinna

Samstarf við félagasamtök getur falið í sér ólíkar nálganir, enda ekki ætlunin að steypa öll félagasamtök í sama mót. Aðkoma félagasamtaka að þróunarsamvinnu skal samræmast alþjóðlegum viðmiðum, stuðla að eignarhaldi heimamanna og hafa sjálfbærni að leiðarljósi. Leitast skal við að byggja upp stofnanagetu staðbundinna samtaka og annarra samstarfsaðila.

Þar sem stjórnvöld skortir getu og úrræði til að veita borgurum sínum nauðsynlega grunnþjónustu eins og menntun, heilbrigðis- og félagsþjónustu og tryggja aðgang að vatni og öðrum lífsnauðsynjum getur komið til kasta félagasamtaka að veita og styðja við grunnþjónustu, ekki síst í jaðarbyggðum eða þar sem neyðarástand ríkir. Þjónusta við borgarana skal vera í samræmi við áætlanir stjórnvalda á staðnum, eftir því sem hægt er, eða annarra ábyrgðaraðila svo framarlega sem þau stuðli ekki að mannréttindabrotum og grunnreglum mannúðar- og þróunarstarfa sé fylgt, svo sem að valda ekki skaða á fólki eða umhverfi.

Verkefni félagasamtaka skulu mótuð á grundvelli árangursmiðaðrar nálgunar, ásamt skýrum ramma um eftirfylgni með árangri og framkvæmd verkefna.

3.2 Mannúðaraðstoð

Mannúðaraðstoð hefur það hlutverk að vernda almenna borgara þegar vá steðjar að, hvort sem er vegna náttúruhamfara eða af mannavöldum. Markmiðið er að bjarga mannlífum, draga úr þjáningum, vernda óbreytta borgara og

réttindi þeirra, tryggja nauðþurftir og auðvelda fólki afturhvarf til eðlilegra lífshátta.

Mannúðarstarf Íslands tekur mið af heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna og grundvallast á alþjóðlegum mannréttindasamningum og samþykktum, alþjóðamannúðarlögum og alþjóðlegum viðmiðum um góða starfshætti. Frekari upplýsingar um áherslur og starfshætti innan mannúðaraðstoðar á vegum Íslands má finna í Stefnumiðum í mannúðaraðstoð.

Þegar neyð ber að höndum eru félagasamtök oft þau sem bregðast fyrst við sökum nálægðar sinnar við nauðstadda og því er stuðningur til félagasamtaka og alþjóðanets þeirra afar mikilvægur. Í samræmi við viðmið um góða starfshætti í mannúðarstarfi leggur Ísland áherslu á fyrirsjáanleika og skilvirkni framlaga.⁴ Til þess að tryggja getu félagasamtaka til að bregðast hratt og vel við neyð er mikilvægt að samtökin njóti langtíma stuðnings til að byggja og efla getu sína. Utanríkisráðuneytið veitir því framlög til mannúðaraðstoðar á vegum félagasamtaka á grundvelli rammasamninga.

Þörfin fyrir mannúðaraðstoð hefur farið vaxandi undanfarin ár, einkum vegna tíðra átaka og óstöðugleika, sem og áhrifa af afleiðingum loftlagsbreytinga. Átök og neyð eru í auknum mæli langvarandi og eru samfélög að fást við margþætta vá, þ.m.t. umhverfistengd áföll sem að valda efnahagsþrengingum og fæðuóryggi, en viðkvæmustu samfélögin búa ekki yfir viðnámsþrótti til að takast á við afleiðingarnar. Huga skal að samvirkni milli mannúðaraðstoðar, þróunarsamvinnu og friðaruppbyggingar bæði í undirbúningi og framkvæmd verkefna þar sem það á við og stuðla þar með að auknum árangri til lengri tíma ásamt skilvirkni í starfi.

3.3 Mannréttindi og athafnarými borgarasamfélagsins

Tilmæli OECD-DAC varðandi stuðning við félagasamtök í þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoð grundvallast í þremur stoðum:

1. Að bera virðingu fyrir, verja og efla athafnarými borgarasamfélagsins;
2. Að styðja og vinna með félagasamtökum;
3. Að hvetja til skilvirkni, gagnsæis og ábyrgðarskyldu á meðal félagasamtaka.

Tilmælin ná til samstarfs þróunarsamvinnustofnana og ráðuneyta framlagaríkja og félagasamtaka í víðara samhengi, en eru einnig viðbrögð við því bakslagi sem hefur víða átt sér stað undanfarin ár hvað varðar virðingu fyrir lýðræðislegum gildum og mannréttindum. Birtingarmynd þess er m.a. þrenging á athafnarými borgarasamfélagsins og takmarkanir á félaga- og tjáningarfrelsi.

⁴ Sjá: Stefnumið Íslands í mannúðaraðstoð

Mannréttindamiðuð nálgun Íslands í alþjóðlegri þróunarsamvinnu felur í sér að mannréttindi séu höfð að leiðarljósi þegar þróunarsamvinnuverkefni eru mótuð, framkvæmd og metin. Ásamt mannréttindamiðaðri nálgun í verkefnum leggur Ísland áherslu á stuðning við sértæk mannréttindaverkefni, einkum hvað varðar réttindi hinsegin fólks og réttindi fatlaðs fólks.⁵ Áhersla er jafnframt lögð á stuðning við félagasamtök sem að standa vörð um athafnarými borgaralegs samfélags í lágtekjuríkjum.

Aukin áhersla á uppbyggingu stofnanagetu félagasamtaka sem lið í samstarfi við utanríkisráðuneytið hefur það einnig fyrir augum að styrkja getu félagasamtaka til að sporna við óviðeigandi takmörkunum á athafnarými þeirra.

3.4 Fræðslu- og kynningarstarf

Félagasamtök gegna mikilvægu hlutverki í að miðla upplýsingum um þróunarsamvinnu til almennings. Opinber framlög til þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoðar eru fjármögnuð af skattfé. Íslenskur almenningur sem jafnframt myndar borgarasamfélagið heima fyrir á kröfu á að fá greinargóðar og skýrar upplýsingar um hvernig framlögum sé varið, á hvaða grundvelli og með hvaða árangri. Hluti af sýn þessara stefnumiða er að almenningur sé vel upplýstur og veiti alþjóðlegri þróunarsamvinnu Íslands stuðning og aðhald, setji fram hugmyndir og taki þannig þátt í að vísa veginn. Árangri af þróunarsamvinnu skal koma á framfæri við almenning með viðeigandi umfjöllun sem byggist á virðingu fyrir fólki.

3.5 Áherslusvæði

Samstarfsverkefni á sviði þróunarsamvinnu komi til framkvæmdar í lágtekjulöndum og lágmillitekjulöndum sem eru á lista OECD-DAC yfir þiggjendur alþjóðlegrar þróunaraðstoðar. Hér er sérstök áhersla lögð á lágtekjulönd.⁶ Leitast er eftir samlegð milli þróunarsamvinnu Íslands og verkefna félagasamtaka í tvíhliðasamstarfslöndum Íslands, Malaví, Úganda og Síerra Leóne, ásamt tilgreindum áherslusvæðum skv. stefnumiðum í mannúðaraðstoð.

3.6 Markhópar

Meginmarkhópur stuðningsins eru samfélög í lágtekjulöndum, einkum fátækir og jaðarhópar. Með því að leggja áherslu á slíka hópa vilja íslensk stjórnvöld ná til þeirra sem búa við bág kjör, ógn af náttúru- eða mannavöldum, og mismunun á grundvelli kyns, aldurs, fötlunar, þjóðernis, uppruna, kynhneigðar

⁵ Sjá: Stefnumið í jafnréttis- og mannréttindamálum 2024-2028.

⁶ Lista yfir gjaldgeng samstarfslönd má finna á vef OECD DAC: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/daclist.htm>

og trúar eða eiga undir högg að sækja af öðrum ástæðum. Sérstaka áherslu ber að leggja á berskjaldaða hópa, þar á meðal börn, hinsegin fólk og fatlað fólk.

4. Framkvæmd

4.1 Samráð og þekkingarmiðlun

Áhersla er lögð á gott og gagnsætt samstarf milli utanríkisráðuneytisins og félagasamtaka í þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoð sem byggir á virkum samskiptum.

Árlegur samráðsvettvangur við félagasamtök er opinn félögum sem hafa áhuga á samstarfi við ráðuneytið á sviði þróunarsamvinnu.⁷ Þá fer reglulega fram umræða í þróunarsamvinnunefnd sem er m.a. skipuð fulltrúum félagasamtaka og gegnir ráðgefandi hlutverki við stefnumarkandi ákvarðanatöku um alþjóðlega þróunarsamvinnu Íslands til lengri tíma og fylgist með framkvæmd hennar.

Enn fremur eru samtökin hvött til að deila sérþekkingu og reynslu sinni sín á milli sem og með öðrum aðilum í þróunarsamvinnu. Utanríkisráðuneytið leitast við að stuðla að slíkri þekkingarmiðlun t.d. með sameiginlegum námskeiðum, vinnustofum og fundum um tiltekin málefni.

4.2 Fyrirkomulag samstarfs

Til að ná til fjölbreytts hóps félagasamtaka á Íslandi og í samstarfslöndum byggir samstarf utanríkisráðuneytisins við félagasamtök á nokkrum mismunandi leiðum sem taka mið af stærð og gerð verkefna ásamt reynslu og bolmagni samtakanna.

Styrkveitingar til félagasamtaka skulu samræmast áherslum stjórnvalda um framlög til alþjóðlegrar þróunarsamvinnu, sbr. 6. gr. laga um alþjóðlega þróunarsamvinnu, nr. 121/2008, ákvæðum 42. gr. laga um opinber fjármál, nr. 123/2015, reglugerð um styrkveitingar ráðherra, nr. 642/2018 og heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna.

Vinnulagi og reglum sem varða samstarfið er nánar útlistað í verklagsreglum fyrir ólíkar samstarfsleiðir.⁸

4.2.1 Styrkir til þróunarsamvinnu-, og kynningar- og fræðsluverkefna

Samfjármögnun í formi styrkja er í boði fyrir þróunarsamvinnuverkefni og fræðslu- og kynningarverkefni innanlands. Gildandi reglur um úthlutun⁹ og

⁷ Sjá styrkhæfi í reglum nr. 1035/2020 um styrkveitingar utanríkisráðuneytisins til félagasamtaka og fyrirtækja í þróunarsamvinnu.

⁸ Sjá www.utn.is/felagasamtok

⁹ Reglur nr.1035/2020 um styrkveitingar utanríkisráðuneytisins til félagasamtaka og fyrirtækja í þróunarsamvinnu.

viðeigandi verklagsreglur eru aðgengilegar á heimasíðu stjórnarráðsins undir síðu ætlaðri samstarfi við félagasamtök (www.utm.is/felagasamtok).

Samtök sem vinna að þróunarsamvinnuverkefnum og uppfylla formkröfur sbr. 3. gr. reglna nr. 1035/2020 um styrkveitingar utanríkisráðuneytisins til félagasamtaka og fyrirtækja í þróunarsamvinnu geta sótt um styrki til einstakra verkefna og verkefnahluta. Gert er ráð fyrir að styrkir geti varið til allt að fjögurra ára, að uppfylltum ákveðnum skilyrðum. Fræðslu- og kynningarstyrkir eru veittir til verkefna á Íslandi til eins árs í senn skv. sérstökum verklagsreglum. Áhersla er m.a. á fjölbreytileika í miðlun upplýsinga og verkefni sem fjalla um árangur í þróunar- og mannúðarstarfi.

Utanríkisráðherra úthlutar styrkjum til verkefna að fengnu álit matshóps sem skipaður er þremur óháðum sérfræðingum. Skipun matshóps er í höndum ráðherra. Matshópur gerir tillögu til ráðherra um úthlutun og ráðstöfun fjár til verkefna.

4.2.2 Rammasamningar

Með það fyrir augum að auka sveigjanleika og fyrirsjáanleika í framkvæmd verkefna félagasamtaka í þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoð er reyndum og áhugasömum félagasamtökum gefinn kostur á að sækja um rammasamning við ráðuneytið að undangenginni auglýsingu. Félagasamtök þurfa að standast auglýstar formkröfur hvað varðar stofnanagetu og árangur á vettvangi, og undirgangast fjárhagslega áreiðanleikakönnun framkvæmda af óháðu endurskoðunarfyrirtæki. Í rammasamningum er lögð áhersla á sameiginlega forgangsroðun, samþættingu við annað starf ráðuneytisins á sviði þróunarsamvinnu og mannúðaraðstoðar, auk upplýsingagjafar. Slík nálgun byggist á sameiginlegum markmiðum, gagnkvæmu trausti, heiðarleika og virkum samskiptum. Jafnframt er gagnkvæm ábyrgð lykilatriði. Samtök með rammasamning þurfa að leggja fram skýr markmið og stefnu í alþjóðlegu samstarfi, gera grein fyrir forgangsatriðum félaganna, framgang og fyrirætlunum um stofnanauppbyggingu, þ.m.t. uppbyggingu á stofnanagetu staðbundinna samstarfsaðila.

4.2.3 Samstarf við staðbundin samtök

Sendiráð Íslands í tvíhliða samstarfslöndum munu leita tækifæra til samstarfs við staðbundin (e. local) félagasamtök eftir því sem við á. Sérstök áhersla er lögð á verkefni sem stuðla að styrkingu borgarasamfélags, eflingu lýðræðis og virðingu fyrir mannréttindum. Er þá tekið tillit til reynslu og stofnanagetu samtakanna við mat á verkefnum, ásamt mikilvægi og virðisauka verkefnisins fyrir starf Íslands á vettvangi. Í tvíhliða þróunarsamvinnu Íslands verður jafnframt leitað leiða til að styðja við og efla getu félagasamtaka á vettvangi í gegnum samstarf við aðra aðila, s.s. stofnanir Sameinuðu þjóðanna og stærri félagasamtök.

4.3 Áhætta

Ýmis konar áhætta er tengd opinberum stuðningi við félagasamtök og koma þar til bæði ytri og innri áhættuþættir. Kerfisbundið mat á tillögum og öflugt eftirlitskerfi er lykill að áhættustjórnun.

Íslensk félagasamtök eru flest lítil eða hluti af stærra alþjóðlegu neti. Starfi þeirra er oft miðlað í gegnum keðju samtaka, alþjóðlegra og staðbundinna. Þetta getur skapað áhættu hvað varðar gagnsæi og ábyrgðarskiptingu. Þessu ber sérstaklega að huga að í áhættumati, þ.e. hverjir hafa stjórn á mismunandi liðum keðjunnar og hvernig ábyrgðarskiptingin er, bæði með tilliti til fjármuna og árangurs.

Félagasamtök þurfa að huga að því að þróa getu sína og sérþekkingu innan áherslusviða. Námskeið og annar stuðningur við uppbyggingu á færni eru hluti af því að styðja samtök til að eflast og styðja þar með við margbreytileikann og bæta faglegt starf.

Lögð er áhersla á að félagasamtök velji samstarfsaðila sína af gaumgæfni og byggi upp traust tengslanet til að auka árangur og áhrif verkefna. Hafa ber í huga að samskipti félagasamtaka við erlend stjórnvöld, einkum í tvíhliða samstarfslöndum, geti verið viðkvæm og erfið t.d. þegar þau beina gagnrýni að stjórnvöldum eða styðja réttindabaráttu hópa sem ekki njóta stuðnings ráðamanna. Á þetta einkum við um félagasamtök sem sinna málsvarastarfi. Í þessu felst áhætta einkum hvað varðar slæm áhrif á samstarf við þessi ríki sem þarf að hafa í huga. Þessa áhættu þarf að meta hverju sinni í samstarfi við ráðuneytið með skuldbindingar Íslands hvað varðar mannréttindi að leiðarljósi.

4.4 Ábyrgð, eftirlit og endurskoðun.

Skilvirk og ábyrg notkun á skattfé Íslendinga er krafa sem gerð er til allra þeirra sem ráðstafa opinberum fjármunum til þróunarsamvinnu og mannúðarstarfs. Aðeins þau félagasamtök sem einsetja sér og fylgja eftir skilvirkri notkun á fjármunum og hafa árangur í fyrirrúmi geta fengið stuðning. Lykill að árangri er traust þekking á viðfangsefnum og samhengi sem starfað er í, haldgott skipulag og gott samstarf við aðila á vettvangi sem byggt er á jafningjagrunni.

Utanríkisráðuneytið hefur yfirumsjón með framlögum ríkisins sem ætluð eru til starfsemi félagasamtaka á sviði þróunarsamvinnu og ber ábyrgð á að úthlutun styrkja sé í samræmi við gildandi reglur. Ráðuneytið ber jafnframt ábyrgð á að stuðningur við félagasamtök samrýmist áherslum og markmiðum í stefnum Íslands um alþjóðlega þróunarsamvinnu og hefur það hlutverk að fylgjast með að þau séu höfð í heiðri. Í árlegri skýrslu ráðherra til Alþingis er gerð grein fyrir árangri af samstarfi við félagasamtök.

Þau félagasamtök sem sækjast eftir rammamningum sæta úttekt áður en til þess kemur. Fáir þau slíkan samning verða þau að láta í té vitnisburð um árangur með reglulegri skýrslugjöf til ráðuneytisins og enn fremur er gert ráð fyrir að

samráðsfundir með ráðuneytinu verði tvisvar á ári um markmið og áherslur samningsins.

Ráðuneytið áskilur sér rétt til að hafa sjálfstætt eftirlit með þeim verkefnum sem njóta styrkja. Það getur kallað eftir upplýsingum og samræðum, heimsótt vettvang og látið fara fram árangursrýni og úttektir á þeim verkefnum samtakanna sem styrki hafa hlotið. Úttektir eru eitt helsta tæki Íslands til eftirlits og lærdóms í þróunarsamvinnu og byggir það starf á úttektastefnu Íslands og viðmiðum OECD-DAC. Leiðarljós ráðuneytisins við að rækja eftirlitshlutverk sitt er gott og hreinskiptið samstarf við félagasamtökin sem grundvallast á gagnsæi og sameiginlegri ábyrgðarskyldu allra aðila.